

Rapport Arkeologiske utgravninger nr. 61

Reinli stavkirke, Sør-Aurdal, Valdres. Støttemur til kirkegård

Konsulentarbeid stavkirkeprosjektet
NIKU prosjekt 1562523

Petter B. Molaug



Befaring og rådgivning 11/6 2007

Bakgrunn for arbeidet

I forbindelse med Riksantikvarens stavkirkeprosjekt er det igangsatt arbeider ved Reinli stavkirke, Sør-Aurdal i Valdres. Deler av dagens søndre kirkegårdsmur er glidd ut, og Riksantikvaren har bestemt at store deler av denne skal demonteres og settes opp igjen. Det foreligger en rapport om tilstanden fra Espen Marthinsen. NIKU fikk i oppdrag å foreta innledende arkeologiske undersøkelser og lage et opplegg for sikring av funn i forbindelse med arbeidet med muren. Det er utarbeidet prosjektbeskrivelse og forslag til budsjett. Riksantikvaren gjorde dispensasjonsvedtak 11/6-07.

Gjennomføring av arbeidet.

Mandag 11/6-07 ble det foretatt en besiktigelse av stedet og forskjellige alternativer for omfang og metode for demontering ble diskutert mellom Sjur Mehlum, Riksantikvaren, Espen Marthinsen og entreprenøren. Ivaretagelse av evt. funn ble diskutert.

Søndre kirkegårdsmur, beskrivelse

Muren er en kaldmurt forstøtningsmur som utgjør avgrensningen av det indre kirkegårdsområdet mot S. Kirkegården er i senere tid utvidet med et område i et lavere plan mot sør. Muren løper fra ca.2m øst for vestre kirkegårdsmur til noe sørøst for østenden av korapsis i kirken. Vestre kirkegårdsmur representerer en utvidelse av hele kirkegården, gjort etter 1882. I østenden er søndre kirkegårdsmur noe bøyd innover mot N og ender ved et enkelt steintrappanlegg som går nedover mot den nedre kirkegårdsdelen og mot veien nedenfor.



Fig. 1 Stavkirken, kirkegården og forstøtningsmuren sett fra vest.

Muren har karakter av forstøtningsmur, og toppen står bare noen desimeter over kirkegårdsområdet innenfor. Den har varierende høyde og heller noe innover oppe, 15-30cm i murlivet. Høyde lengst i V er ca.0,8m, i området for prøvefelt ca.1,5m, maksimal høyde ca.1,7m opp fra topp gresstorv. Steinen som er brukt er lagt i mer eller mindre tydelige skift, og ytterlivet er temmelig jevnt. Antall skift er 4 til 7, færrest der det er lavest i nord. Det er brukt vekslende bruddstein og ubehandlede morenestein, samt noe tuktet morenestein. Ubehandlete avrundete morenestein utgjør kanskje ca.25% av materialet. Tuktemåten er gjort med huggredskap som ikke ble tatt i bruk før på 1800-tallet. Det er imidlertid ikke funnet merker etter bor. Det er sparsomt med pinningsstein. Ytre del av muren er fundamentert på store, mer eller mindre flate steiner, en i bredden med langsiden parallelt med murretningen. Steinene ligger nede i tett lys brungrå masse med leire og fin sand, grus og småstein og noe humus. Denne massen tilsvarer massen bak ytterlivet, mellom steinene i støttemuren, men i sistnevnte er det noe mer stein.

Toppene av muren er dekket av gresstorv i fortsettelsen av overflaten på kirkegården. Denne heller nedover mot muren fra en knekk ca. 6m fra sydveggen i kirken. Rundt selve kirken er det et forhøyet parti avgrenset av en tørrmur. Det er mulig at knekken indikerer beliggenheten av en eldre mur, men dette er svært usikkert. Det kan også være kommet til ved anleggelse av graver. Disse ligger i dette området ØV-orientert, men med gravsteinene mot nord og med klar terrassering. Maksimal avstand mellom knekken i overflaten og ytterliv i muren er 2m. Avstanden minsker mot øst og mot vest.

Ved fjerning av murens ytterliv på et område på ca. 2m bredde ca. 16m fra N-enden ble det gjort følgende observasjoner:

Yttermuren bestod av minst to steiner i tykkelsen, men det var ingen klar indre avgrensning. Bare en eller to steiner i tykkelsen er godt stablet. Innenfor disse var det en stor mengde stein av samme type som i ytterlivet eller noe mindre. Disse lå ustrukturert i grusblandet jord med mye småstein, naturlig jord og kirkegårdsmasse. Humusinnholdet var lavt. Det var lite stein de øverste 0,3 – 0,4m under toppen av torven. Dette kan tyde på at det har vært tilført masse her ved jordsig, evt. også noe ved torvdannelse. Inne i muren ble det funnet jern med wire, trolig fra et gjerde. En av steinene hadde grovmagret betong på to sider og må ha vært brukt sekundært i muren.



Fig. 2a. Mur sett mot vest



Fig. 2b. Mur sett mot øst



Fig. 3. Detalj ytterliv. Stein med mørtel. Sett mot vest.



Fig. 4. Støttemuren med ytterliv fjernet. Sett mot nord.

På nedsiden av steinmuren er det en ca. 2m bred avsats i jordmassene, en mulig vei. Men det er ikke noen klar fortsettelse verken mot V eller Ø. Det er sannsynlig at den er anlagt i forbindelse med kirkegårdsmuren. Nedenfor avsatsen er en bratt skåning. Det er ikke noe fjell i dagen, bare morene og rasmasser.

Muligheten for funn ved arbeidene med kirkegårdsmuren

Muren blir etter planen tatt ned og lagt på plass igjen manuelt og seksjonsvis, der hvor det har skjedd utrasing eller hvor det er fare for slik. Det synes klart at muren er fra ny tid, trolig begynnelsen av 1900-tallet. Den massen som ligger mellom steinene inne i muren og under fundamentsteinene inneholder en del humus og er klart påført. Under en stein i fundamentet for muren ble funnet et større fragment av en menneskeknokkel, trolig underarmsbein. Dette viser at det er kirkegårdsjord i massen og at det må påregnes funn av flere knokler, men antallet vil trolig være lite. Imidlertid er det svært usikkert hvor gamle disse knoklene er. Det er så mye småstein i massen at det virker svært ressurskrevende og lite hensiktsmessig å sålde disse massene. Dersom knokler skal tas vare på, foreslås dette gjort ved leting manuelt i massene. Føringene legges av Riksantikvaren.

Videre arbeid med kirkegårdsmuren

Ut fra oppdragsbestillingen var det ønskelig at NIKU skulle komme med faglige innspill til det videre arbeidet med kirkegårdsmuren for at evt. funn skulle bli ivaretatt og observasjoner dokumentert. Disse tingene ble diskutert under befaringen, og det ble avtalt at NIKU v/ Petter Molaug kunne konsulteres. Det har ikke kommet noen henvendelser angående ytterligere faglige innspill etter 11/6-2007.